

## IMPORTIYOR SOLIQ TO'LOVCHILARNI KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVIDAN O'TKAZISH TIZIMI

*Bank-moliya akademiyasi magistranti*  
*Abduxalimov Nodirjon Qodirjon o'gli*  
[\*Abduxalimov\\_n@gmail.com\*](mailto:Abduxalimov_n@gmail.com)

### Annatotsiya

Maqolada soliq to'lovchi-importchilarning kamerali soliq tekshiruvidan o'tish tizimini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, bunda O'zbekiston kontekstiga alohida e'tibor qaratilgan. Ishda ushbu tizimning asosiy jihatlari, jumladan, import qilinadigan mahsulotlar va import qiluvchilardan undiriladigan soliq turlari, stol soliq tekshiruvlarini o'tkazish bo'yicha ilmiy-nazariy qarashlar hamda bu boradagi me'yoriy hujjatlarni ko'rib chiqish yoritilgan. O'rganish jarayonida tanlangan mavzuning dolzarbligiga e'tibor qaratildi, ishning maqsad va vazifalari belgilandi hamda tadqiqot natijalarining ilmiy, nazariy va amaliy ahamiyati belgilandi.

**Kalit so'zlar:** importiyor- kamerali ,davlat boshqaruvi, byudjet va soliq munosabatlari, byudjet va soliq siyosati, soliq yuki, soliq ma'muriyati, xorijiy tajriba, boshqaruv usullari, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy resurslar.

### Annotation

The article is devoted to the study of the system of passage of the chamber tax inspection of taxpayers-importers, with a special emphasis on the context of Uzbekistan. The work covers the main aspects of this system, including the types of taxes levied on imported products and importers, scientific and theoretical views on the conduct of Table tax inspections, as well as the consideration of regulatory documents in this regard. In the process of study, attention was paid to the relevance of the chosen topic, the goals and objectives of the work were established, and the scientific, theoretical and practical significance of the research results was established.

**Keywords:** importer-chamber ,public administration, budget and tax relations, budget and tax policy, tax burden, Tax Administration, foreign experience, methods of management, socio-economic development, financial resources.

### Kirish.

Har qanday davlat faoliyatining asosi uyg'unlikni ta'minlashdir ijtimoiy va iqtisodiy dasturlarni amalga oshirish va faoliyat ko'rsatish uchun soliq tushumlarining barqaror o'sishi va shunga moslashgan budjet daromadlarining yetarli miqdori, shuningdek, budjet-soliq munosabatlarining o'sishi bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish bo'yicha budjet-soliq munosabatlari soliq madaniyati darajasi va soliq to'lovchilarning javobgarligi. Biroq, ayrim sharoitlarda ko'pchilikning ijtimoiy-

iqtisodiy rivojlanishidagi salbiy tendentsiyalarning kuchayishi dunyo mamlakatlari (doimiy inqiroz hodisalari, ijtimoiy keskinliklar, terroristik tahdidlar, aholining qarishi, tabiiy ofatlar va boshqalar) davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga bo'lgan talab ortib bormoqda, bu esa byudjet xarajatlarining o'sishiga va soliqlarning ko'payishiga olib keladi.

Ushbu maqolamizda soliq to'lovchi-importchilarning kamerali soliq tekshiruvidan o'tish tizimini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, bunda O'zbekiston kontekstiga alohida e'tibor qaratilgan. Ishda ushbu tizimning asosiy jihatlari, jumladan, import qilinadigan mahsulotlar va import qiluvchilardan undiriladigan soliq turlari, stol soliq tekshiruvlarini o'tkazish bo'yicha ilmiy-nazariy qarashlar hamda bu boradagi me'yoriy hujjatlarni ko'rib chiqish yoritilgan. O'rganish jarayonida tanlangan mavzuning dolzarbligiga e'tibor qaratildi, ishning maqsad va vazifalari belgilandi hamda tadqiqot natijalarining ilmiy, nazariy va amaliy ahamiyati belgilandi.

### Adabiyotlar

Soliq to'lovchi-importchilarning kamerali soliq tekshiruvidan o'tish tizimini o'rganishga asosiy tadqiqotlar o'tmishdagi taniqli olimlarning asarlarida o'z aksini topgan: J. Keyns, J. Milla, V. Petti, D. Rikardo, A. Smit va boshqalar, zamonaviy xorijiy nazariyotchilarning yetakchi ishlanmalari va T. Dai, A. Laffer, R. Lukas, R. Musgrave, A. Pigou, P. Samuelson, R. Solow kabi amaliyotchilar, shu bilan birga Stiglitz, M. Freemanlar soliq tizimida turli tajribalarni qo'llash bo'yicha ko'plab tajribalar o'rganib bugungi soliq tizimi rivojlanishiga yuksak iz qoldirgan. Soliq tizimida davlat boshqaruvini takomillashtirish masalalari bo'yicha Y. Ivanov, I. Lunina, A. Krisovatoy, A. Mayburov, A. Pogorletskiy asarlarida byudjet-soliq sohasida xorijiy tajriba va jahon rivojlanish tendensiyalari ko'rib chiqilgan[1]. Xorijiy tajribani o'rganish va undan amaliy foydalanishning dolzarb zarurati ichki va tashqi muhitning beqarorligi sharoitida byudjet va soliq munosabatlarini optimallashtirish hamda uyg'unlashtirish maqsadlari I. Tkachenko, V. Sinchaka va boshqalar tomonidan tadqiqot ko'rib chiqilgan.

### Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolani yozishda soliq to'lovchi-importchilarning kamerali soliq tekshiruvidan o'tish tizimini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, bunda O'zbekiston kontekstiga alohida e'tibor qaratilgan. Ishda ushbu tizimning asosiy jihatlari, jumladan, import qilinadigan mahsulotlar va import qiluvchilardan undiriladigan soliq turlari, stol soliq tekshiruvlarini o'tkazish bo'yicha ilmiy-nazariy qarashlar hamda bu boradagi me'yoriy hujjatlarni ko'rib chiqilgan, jahon amaliyotini va amaldagi boshqaruv tizimini baholash uchun ham, uni zamonaviy iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish uchun ham ilg'or tajribalardan foydalanish imkoniyatlarini o'rganishdir.

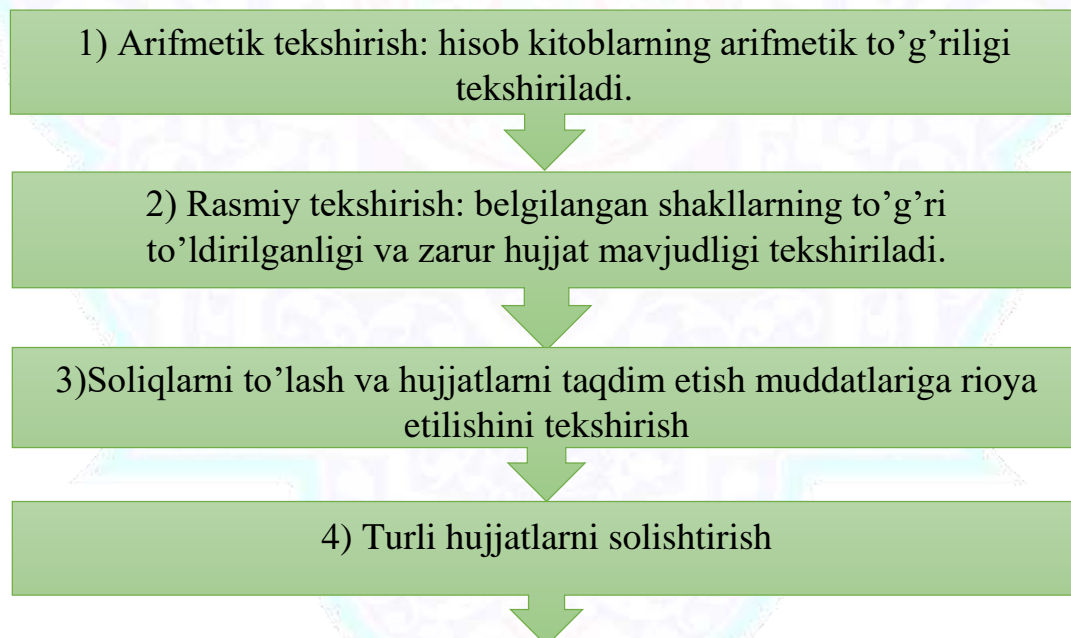
### Tahlil va natijalar

Hozirgi vaqtda soliq nazoratining eng samarali shakli bu kameral soliq tekshiruvi hisoblanadi. Bu birinchi navbatda, soliqqa oid huquqbuzarliklarni dastlabki bosqichida aniqlash va oldini olishga qaratilgan tezkor chora ko‘rish shaklidir. Aniqlangan qoidabuzarlik soliq to‘lovchining tasodifiy texnik xatosi bo‘lganmi yoki ma‘lumotlar ataylab kamaytirilganmi yoki buzib ko‘rsatilganmi, muhim emas. Boshqa tomondan, ushbu shakl tezkor, tezkor choralar ko‘rishga yordam beradi va davlat byudjetiga mablag‘larning tushmasligi ehtimolining oldini olishga qaratilgan, chunki stol soliq tekshiruvlari davomida ko‘plab huquqbuzarliklar aniqlanishi mumkin.

“Kameral auditi” tushunchasi 90-yillarning o‘rtalarida paydo bo‘lgan. Ryzberg B.A. va boshqalarning “Zamonaviy iqtisodiy lug‘at” nomli maqolasida keltirilishicha (2006-yil), “kameral audit” so‘zining o‘zi frantsuzcha “kameral” (ofis) so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, soliq nazoratining ushbu shaklining mohiyatini aks ettiradi. Soliq to‘lovchining o‘zi tomonidan soliq organiga topshirilgan hujjatlarni tekshirish haqida to‘xtalib o‘tamiz.

Soliq nazoratining bir shakli sifatida kameral soliq tekshiruvi amaldagi qonunchilikka asoslangan joyida o‘tkaziladigan soliq tekshiruvidan farqli o‘laroq, tekshirilayotgan shaxs tomonidan taqdim etilgan hujjatlar va boshqa manbalardan olingan ma‘lumotlar bilan cheklanadi[2].

*Kameral tekshiruv paytida quyidagilar amalga oshiriladi:*



*Kameral soliq tekshiruvining mohiyati quyidagilardan iborat:*

- soliq to‘lovchilar tomonidan soliq qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilish;
- soliqqa oid huquqbuzarliklarni aniqlash va oldini olish;

- aniqlangan huquqbuzarliklar uchun to‘lanmagan yoki to‘liq to‘lanmagan soliqlarni undirish;
- huquqbuzarlik sodir etganlikda aybdor shaxslarni soliq va ma‘muriy javobgarlikka tortish;
- joyida soliq tekshiruvlarini o‘tkazish uchun soliq to‘lovchilarni oqilona tanlashni ta‘minlash uchun ma‘lumotlarni tayyorlash.

Statsionar soliq tekshiruvini tashkil etish auditdan oldingi tahlil bosqichini o‘z ichiga oladi, unga quyidagilar kiradi:

- hisobot davri uchun soliq deklaratsiyasini va soliq to‘lovchining shaxsiy hisobvaraqlarini o‘rganish;
- yillik shaxsiy hisoblardagi ma‘lumotlarni o‘tgan yillardagi ma‘lumotlar bilan solishtirish;
- ichki va tashqi ma‘lumotlarni solishtirish (boshqa soliq to‘lovchilarni tekshirish natijasida olingan to‘langan schyot-fakturalar, mahalliy hokimiyat organlari va boshqa manbalardan olingan ma‘lumotlar va boshqalar);
- soliq to‘lovchining moliyaviy holatini tahlil qilish (kapital qo‘yilmalar, amortizatsiya, sotish natijalari, rentabellik ko‘rsatkichi, nspe-moddiy boyliklar va aylanma mablag‘larning dinamikasi va boshqalardagi katta o‘zgarishlar).

Soliq tekshiruvini tashkil etish uning asosiy bosqichlarini tartibga solishni o‘z ichiga oladi:

- soliq solinadigan bazani hisoblashning to‘g‘riligini tekshirish;
- soliq deklaratsiyasida aks ettirilgan ma‘lumotlarning arifmetik hisobi to‘g‘riligini tekshirish;
- e‘lon qilingan soliq chegirmalarining asosliligini tekshirish;
- soliq to‘lovchi tomonidan qo‘llaniladigan soliq stavkalari va imtiyozlarining to‘g‘riligini, ularning amaldagi qonun hujjatlariga muvofiqligini tekshirish.

Panskov V.G. ning Unversitetlar uchun “soliqlar va soliqqa tortish” o‘quv qo‘llanmasida yozilishicha (Rossiya-1999-yil), hisobot hujjatlarini to‘ldirishning soliq deklaratsiyasining belgilangan shakllariga muvofiqligini, soliq summalarini hisoblashning to‘g‘riligini, soliq imtiyozlari qo‘llanilishini, zarur to‘lov hujjatlari mavjudligini aniqlash bo‘yicha protsessual harakatlar kassa tekshiruvini o‘tkazishning asosiy jarayonidir. Soliqlarni to‘lash va hujjatlarni taqdim etishning belgilangan muddatlariga rioya etilishini tekshirish, byudjetga tushgan soliq va yig‘imlar summalarini hisobga olish kabilardir.

Soliq to‘lovchi tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan deklaratsiyalar boshqa soliq turlari bo‘yicha soliq hisoboti bilan mantiqiy bog‘liq bo‘lgan tashkilot tomonidan amalga oshirilgan moliyaviy-xo‘jalik operatsiyalari to‘g‘risidagi quyidagi ma‘lumotlarni tashkil etadi, xususan:

- tovarlarni, ishlarni, xizmatlarni sotishdan (topshirishdan) olingan daromadlar hajmi va tashkilot tomonidan olingan asosiy bo‘lmagan daromadlar, shu jumladan:
  - nspe birjasi (barter) operatsiyalari bo‘yicha;
  - bepul;
  - komissiya shartnomalari, komissiya shartnomalari yoki agentlik shartnomalari bo‘yicha;
  - veksellar, savdo kreditlari bo‘yicha olingan daromadlar summolari to‘g‘risida;
  - olingan sug‘urta to‘lovlari summolari to‘g‘risida;
  - maqsadli mablag‘larni to‘ldirish, daromadlarni ko‘paytirish yoki sotilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) uchun haq to‘lash bilan bog‘liq bo‘lgan moliyaviy yordam shaklida olingan summalar to‘g‘risida;
  - amalga oshirilgan eksport-import operatsiyalari haqida va hokazo.

Qo‘shilgan qiymat solig‘i summasini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi soliq organining buyrug‘isiz, Davlat soliq qo‘mitasi tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi[3].

Kameral soliq tekshiruvi jarayonida tekshirilayotgan soliq to‘lovchi tomonidan soliq organi talab qilgan hujjatlar belgilangan muddatda taqdim etilmaganda, soliq organi Soliq kodeksning 111-moddasiga asosan soliq to‘lovchining banklardagi hisobvaraqlari bo‘yicha operatsiyalarini to‘xtatib turish to‘g‘risida qaror qabul qilishga haqli. Soliq majburiyatining bajarilishini ta‘minlashdagi ushbu usul kameral soliq tekshiruvi o‘tkazilayotgan soliq to‘lovchining kontragentiga tatbiq etilmaydi[4].

Yuqoridagilarni inobatga olib importiyor soliq to‘lovchilarni kameral soliq tekshiruvidan o‘tkazish orqali mamlakatimizga kirib kelayotgan import mahsulotlarining sfatli va ishonchliligini taminlash, ichki bozordagi narx navoning o‘sib ketishining oldini olish, har xil turdagi zararli mahsulotlar oqimining noqonuniy yo‘l bilan kirib kelishi hamda importiyorlarning bojxona to‘lovlari va boshqa soliqlardan turli yo‘llar bilan qutilib qolishining oldi olinadi. Importiyorlar tomonidan taqdim etilgan hujjatlarga asoslanib ularga litsenziya va soliqlar belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining yangi taxririga ko‘ra kameral nazoratni kameral tekshiruvga aylantirdi (Soliq Kodeksi 138-modda, 2020-yil). Nazorat mexanizmi deyarli soliq to‘lovchidan yashirin edi, tekshiruv taomili esa ancha ochiq-oshkora. Kameral tekshiruv o‘tkazishning muhim tafsilotlarini advokat, buxgalter.uz ning yuridik masalalar bo‘yicha eksperti Eleonora Mazurova tushuntiradi (11.03.2020-yil)[5].

Kameral nazoratda:

Soliq organiga taqdim etilgan hisobotlardan olingan ma‘lumotlar avtomatlashtirilgan axborot tizimiga kiritiladi. Barcha soliq hisobotlarining avtomatlashtirilgan arifmetik nazorati mavjud.

Inspektorlar har kuni soliq hisoboti ko'rsatkichlarini o'zaro bog'lash uchun nsp protokollarini tuzadilar. Keyingi tekshirish, shu jumladan soliq nazoratining ayrim chora-tadbirlari kameral nazorati bo'limi tomonidan amalga oshiriladi.

Shuningdek, kameral tekshiruv paytida quyidagi ko'rsatkichlarning qiyosiy tahlili o'tkaziladi:

➤ oldingi hisobot davri uchun hisobotlaringizdan ko'rsatkichlar bilan hisobotingiz;

➤ soliqlarning boshqa turlari bo'yicha hisobotlar ko'rsatkichlari va buxgalteriya hisobotlari bilan tekshiriladigan soliq hisoboti;

➤ soliq organida mavjud bo'lgan barcha ma'lumotlarni tahlil qilish asosida soliq hisoboti;

➤ shunga o'xshash soliq to'lovchilar uchun ko'rsatkichlar va o'rtacha tarmoq ko'rsatkichlari bilan hisobotlar va boshqa moliyaviy hisobotlar.

Kameral tekshiruvini o'tkazishda quyidagilar amalga oshirilishi mumkin:

▪ soliq organi tomonidan bankka hisobvaraqlar, depozitlar va hisobvaraqlardagi qoldiqlar mavjudligi to'g'risida so'rov yuborish (Soliq kodeksining 134-moddasi);

▪ guvohni so'roq qilish (Soliq kodeksining 158-moddasi 19-qismi);

▪ tekshirilayotgan shaxsning hududlari, binolari, hujjatlari va obyektlarini ko'zdan kechirish (Soliq kodeksining 145-moddasi);

▪ soliq to'lovchiga tegishli bo'lgan mol-mulkni inventarizatsiya qilish;

▪ tekshirilayotgan shaxsdan hujjatlarni talab qilish (Soliq kodeksining 146-moddasi);

▪ boshqa shaxslardan (tekshiriluvchi shaxsga tegishli) hujjatlarni (ma'lumotlarni) so'rab olish (Soliq kodeksining 147-moddasi);

▪ ekspertiza (Soliq kodeksining 158-moddasi 19-qismi, Soliq kodeksining 150-moddasi);

▪ mutaxassisni jalb qilish (Soliq kodeksining 151-moddasi);

▪ tarjimonni jalb qilish (Soliq kodeksining 152-moddasi);

▪ xorijiy davlatlarning vakolatli organlariga so'rovlar yuborish (Soliq kodeksining 6-moddasi 12-qismi).

Agar kameral nazorati paytida ma'lumotlarda xatolar, nomuvofiqliklar yoki ma'lumotlarning nomuvofiqligi aniqlansa, soliq to'lovchiga 10 kun nspec zarur tushuntirishlar berish yoki tegishli tuzatishlar kiritish talabi bilan xabar qilinadi (Soliq kodeksining 138-moddasi 9-qismi)[6].

Soliq organlari soliq to'lovchidan yana ikkita holatda tushuntirish berishni talab qilishi mumkin:

- yangilangan soliq hisobotini tekshirishda, bunda byudjetga to‘lanishi lozim bo‘lgan soliq summasi ilgari taqdim etilgan soliq hisobotiga nisbatan kamaytiriladi;
- tegishli hisobot davrida olingan nspe miqdori ko‘rsatilgan soliq hisobotini tekshirishda.

Soliq to‘lovchilar soliq imtiyozlaridan foydalangan holda soliq to‘lovchilardan ularga bo‘lgan huquqlarini tasdiqlovchi hujjatlarni talab qilish huquqiga ega.

Qo‘shilgan qiymat solig‘I (QQS) to‘lovchilaridan soliq imtiyozlarini qo‘llashning qonuniyligini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etish talab qilinishi mumkin. Agarda QQS bo‘yicha soliq hisobotida va boshqa taqdim etilgan hujjatlarda – schyot-fakturalarda, birlamchi va ushbu operatsiyalar bilan bog‘liq boshqa hujjatlarda qarama-qarshiliklar aniqlangan bo‘lgan holda (Soliq kodeksining 138-moddasi 16-qismi)[7].

Agar hujjatlar telefon orqali so‘ralsa:

Amalda, nspector telefon orqali soliq hisoboti bo‘yicha savollar berganda yoki kameral tekshiruv doirasida biron bir hujjatni olib kelishni so‘raganda, vaziyat tez-tez yuzaga keladi. Bunday qo‘ng‘iroqlarga qanday javob berish kerak? Bunday holda, quyidagicha harakat qilish kerak:

## 2.2-jadval.

**O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining yangi taxririga ko‘ra o‘zgarishlar haqida batafsil ma’lumot quyidagi qiyosiy jadvalda keltirilgan.**

Eski kameral nazorati:	Yangi kameral tekshiruv:
<ul style="list-style-type: none"> <li>• soliq organining korxonalar faoliyatiga aralashishiga yo‘l qo‘ymagan. Agar qonunbuzarliklar aniqlangan bo‘lsa, soliq to‘lovchiga nima buzilganligi va uni qanday bartaraf etishni ko‘rsatuvchi so‘rov yuborilgan;</li> <li>• barcha korxonalarda buyruq chiqarmasdan oflayn rejimda amalga oshirilgan;</li> <li>• inspektorlar hujjatlarni talab qilish va soliq to‘lovchining hududiga tashrif buyurish huquqiga ega emaslar;</li> <li>• Kameral nazoratning davomiyligi cheklanmagan;</li> <li>• talabnomaga javob soliq to‘lovchining o‘zi tomonidan taqdim etilgan;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kameral tekshiruv hamma uchun emas, faqat soliqqa oid huquqbuzarliklar xavfi yuqori va o‘rtacha bo‘lgan korxonalar uchun amalga oshiriladi;</li> <li>• kameral tekshiruvni amalga oshirish uchun buyurtma kerak;</li> <li>• inspektorlar buxgalteriya hujjatlarini talab qilish huquqiga ega;</li> <li>• kameral tekshiruv cheklangan muddat - 30 kundan ortiq bo‘lmagan muddatda olib boriladi;</li> <li>• talabnomaga nafaqat soliq to‘lovchi, balki soliq maslahatchisi ham javob berishi mumkin;</li> <li>• agar talabnomaga belgilangan muddatda javob berilmasa,</li> </ul>

<p>• javob taqdim etilmagan taqdirda hisobvaraqlar bo'yicha operatsiyalar to'xtatib turilgan.</p>	<p>hisobvaraqlar bo'yicha operatsiyalar to'xtatiladi, lekin soliq auditi tayinlanishi mumkin. Kameral tekshiruv natijalari bo'yicha moliyaviy sanksiyalar qo'llanilmaydi, biroq penya hisoblanishi mumkin (Soliq Kodeksi 138-modda)</p>
<p><b>QQSni qaytarish bo'yicha kameral tekshiruvi</b></p>	
<p>QQS bo'yicha alohida nazorat ta'minlanmagan</p>	<p>QQSni qaytarish bo'yicha tekshiruv soliqni qaytarish uchun ariza berilgan kundan boshlab 60 kun ichida buyruqsiz amalga oshiriladi. Tekshiruv natijalariga ko'ra soliq hisobotiga tuzatishlar kiritish talabi berilmaydi. Soliq organi summani qaytarish yoki qaytarishni rad etish to'g'risida qaror qabul qiladi.</p>
<p><b>Kameral tekshiruv natijalarini taqdim etishdagi o'zgarishlar.</b></p>	
<p>Aniqlangan qonunbuzarliklar talablarda o'z aksini topdi. So'rov shaxsiy kabinet orqali yoki ataylab yuborilgan. Agar so'rov javobsiz qolsa va yangilangan hisobot taqdim etilmagan bo'lsa, soliq organi soliqlarni undirish yoki qo'shimcha hisoblashni talab qilib sudga da'vo arizasi berdi.</p>	<p>Tekshiruv natijalariga ko'ra soliq hisobotida aniqlangan nomuvofiqliklar va xatolar so'rovda aks ettiriladi. Ammo endi javobni soliq maslahatchilarining fikri bilan ta'minlash mumkin. Agar soliq organi: - javobdagi asoslar bilan rozi bo'ladi, u talabni bekor qilish to'g'risida bildirishnoma yuboradi; - javobdagi asoslar bilan qisman rozi bo'ladi, so'ngra soliq hisobotiga tuzatishlar kiritish to'g'risida aniq so'rov yuboradi; - javob olmagan yoki uni etarli emas deb topsa, soliq tekshiruvini o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilinadi( Soliq kodeksining 138-moddasi).</p>

*Manba: buxgalter.uz saytining yuridik masalalar bo'yicha eksperti Eleonora Mazurovaning bergan ma'lumotiga asoslanib yaratilgan.*



- Amaldagi qonunchilikka muvofiq, soliq to'lovchiga soliq tekshiruvini o'tkazishda tushuntirishlar zarurligi to'g'risida faqat yozma shaklda ma'lum qilinishi shart;

- Soliq organlarida ko'pincha hisobotlar bo'yicha kichik savollar tug'ilib qolishi mumkin va bunday holatda tushuntirish uchun rasmiy so'rov yuborishning ma'nosi yo'q. Shuning uchun ular telefon orqali savollar berish orqali ularni hal qilish mumkin deb baholashadi.

Buxgalterning o'zi aniq holatlardan kelib chiqqan holda soliq organlari bilan muloqot qilishda qanday taktikani tanlashni hal qiladi[8].

Yuqorida keltirilgan jadvalga ko'ra kameral nazorati importiyor soliq to'lovchilarni soliqqa tortish va faoliyatini nazoratga olishda keltirilgan kamchiliklarning oldini olishda 2020-yil qabul qilingan yangi Soliq Kodeksida kameral nazoratni kameral tekshiruvga o'zgartirdi va kameral tekshiruv jarayonini aniqlik, oshkoralik va soddalik tamoyillari bilan to'ldirdi[7].

### Xulosa

O'rganish natijalari asosida shuni takidlash kerakki, davlat tomonidan raqamli platformalarni joriy etish ishlarini qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari maqsadga muvofiq bo'lib, mahalliy soliq tizimida xarqaro tajribalar to'plamini qo'llanilishi milliy iqtisodiyot samaradorligini oshirish imkonini beradi. Import qiluvchi soliq to'lovchilarni kamerali soliq tekshiruvidan o'tkazish tizimini o'rganish natijasida O'zbekistonda import soliqqa tortish kontekstida ushbu tizimni takomillashtirish uchun foydali bo'lishi mumkin bo'lgan bir qator muhim xulosa va tavsiyalar aniqlandi[9].

Birinchidan, palataviy soliq tekshiruvlarini o'tkazishning amaldagi usul va tartiblarini tahlil qilish joriy tizimdagi kamchiliklar va to'siqlarni aniqlash imkonini berdi. Asosiy muammolar qatoriga me'yoriy-huquqiy bazaning noaniqligi, tekshirish jarayonida shaffoflikning yo'qligi, tekshirish samaradorligi va aniqligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalardan yetarli darajada foydalanilmaganligi kiradi.

Ikkinchidan, tadqiqot aniqlangan muammolarning potentsial yechimlarini aniqladi. Bu qonunchilik bazasini takomillashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda ma'lumotlarni tahlil qilishning yangi usullarini ishlab chiqish va joriy etish, import qiluvchi soliq to'lovchilar uchun axborotning oshkoraligi va ochiqligini ta'minlashni o'z ichiga oladi[10].

Uchinchidan, tadqiqot potentsial soliq xavflarini aniqlash va soliqqa oid huquqbuzarliklarning oldini olish uchun ma'lumotlar tahlili va mashinalarni o'rganish kabi kamerali soliq tekshiruviga zamonaviy yondashuvlarning muhimligini tasdiqladi[11].

Shunday qilib, o'rganish natijalarini sarhisob qilish O'zbekistonda import soliqqa tortish samaradorligini, shaffofligini va adolatliligini oshirish maqsadida soliq

to'lovchi-importchilarni kamerali soliq tekshiruvidan o'tkazish tizimini yanada takomillashtirish muhimligini ta'kidlaydi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Шуйский П. Основные направления рационализации импорта России // Внешнеэкономический бюллетень. 2022. № 1
2. <https://www.orbitbrokers.ca/understanding-the-different-types-of-customs-duties-and-taxes/>
3. Данные Государственного налогового комитета Республики Узбекистан.
4. Налоговый кодекс Республики Узбекистан. – Т.: «Адолат», 2022
5. См.: Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – М.: Инфра-М, 2006.
6. См.: Пансков В.Г. Налоги и налогообложение в Российской Федерации: Учебник для вузов. – М., 1999.
7. Налоговый кодекс Республики Узбекистан в старой редакции. Национальная база правовых документов, 01.01.2008
8. Указ Президента Республики Узбекистан от 18 июля 2017 года № УП5116 «О мерах по коренному совершенствованию налогового администрирования, повышению собираемости налогов и других обязательных платежей».
9. Постановление Президента Республики Узбекистан ПП-4389 от 10 июля 2019 года «О дополнительных мерах по совершенствованию налогового администрирования».
10. [https://buxgalter.uz/uz/publish/doc/text158231\\_kameral\\_tekshiruv\\_bilish\\_lozim\\_bulgan\\_jihatlar](https://buxgalter.uz/uz/publish/doc/text158231_kameral_tekshiruv_bilish_lozim_bulgan_jihatlar)
11. [https://www.norma.uz/novoe\\_v\\_zakonodatelstve/kak\\_budut\\_provodit\\_nalogovye](https://www.norma.uz/novoe_v_zakonodatelstve/kak_budut_provodit_nalogovye)
12. Sarmanov O. THE ESSENCE OF CUSTOMS PAYMENTS AND THE NECESSITY OF THEIR APPLICATION // Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 27. – С. 200-203.